

MAQASID SYARIAH SEBAGAI SANDARAN HUKUM MENURUT MAZHAB SYAFIE

Muhammad Nazir Alias

nazir@ukm.edu.my

Fakulti Pengajian Islam, Universiti Kebangsaan Malaysia

Maimun Aqsha Lubis

mal@ukm.edu.my

Fakulti Pendidikan, Universiti Kebangsaan Malaysia

Mohd Sham Kamis

mohdsham856@ukm.edu.my

Pusat PermatapintarTM Negara, Universiti Kebangsaan Malaysia

Muhammad Adib Samsudin

adib@ukm.edu.my

Fakulti Pengajian Islam, Universiti Kebangsaan Malaysia

Anwar Fakhri Omar

anwar.fpi@ukm.edu.my

Fakulti Pengajian Islam, Universiti Kebangsaan Malaysia

Ahmad Irdha Mokhtar

irdha@ukm.edu.my

Fakulti Pengajian Islam, Universiti Kebangsaan Malaysia

ABSTRAK

Mazhab Syafie sering dianggap mazhab yang paling kurang memberikan perhatian terhadap maqasid syariah dalam penentuan hukum syarak. Ini kerana mazhab Syafie hanya menghadkan dalil penentuan hukum hanyalah berasaskan kepada Quran, hadis, ijmak dan qiyas sahaja. Perbahasan mengenai maqasid syariah pula seringkali muncul apabila *masalah mursalah* dibicarakan oleh ilmuwan Islam. Mazhab Syafie pula terkenal dengan penolakan terhadap *masalah mursalah* sebagai sandaran hukum. Kajian ini bertujuan untuk mengenal pasti kedudukan maqasid syariah sebagai sandaran hukum menurut mazhab Syafie. Ini kerana menurut sebahagian pengkaji, maqasid syariah pernah dinyatakan kepentingan oleh Imam Syafie dalam proses penentuan hukum. Kajian ini menggunakan metod analisis dokumen bagi menghimpunkan pandangan-pandangan ilmuwan mazhab Syafie yang muktabar terhadap maqasid syariah dan seterusnya menyimpulkan kedudukannya sebagai sandaran hukum menurut mazhab Syafie. Hasil kajian mendapati maqasid syariah telah diiktiraf sebagai sandaran hukum dalam mazhab Syafie dan ia digunakan dalam kaedah penentuan hukum berasaskan kepada qiyasdan juga hukum sesuatu perkara yang berasaskan kepada *masalah mursalah*.

Kata kunci: Maqasid Syariah; Mazhab Syafie; Penentuan Hukum; Masalah Mursalah

Pengarang Koresponden: Maimun Aqsha Lubis, Fakulti Pendidikan, Universiti Kebangsaan Malaysia, 43600 UKM Bangi, Selangor, Malaysia

MAQASID SYARIAH AS DETERMINATION OF ISLAMIC LAW BASED ON SHAFIE SCHOOL OF THOUGHT

ABSTRACT

The Syafie school of thought is often regarded as a least concerned with the maqasid of shariah in the determination of Islamic law. This is because the Syafie school of thought only limits the dalil of determination of Islamic law based on Quran, hadith, ijmak and qiyas only. The debate on syariah maqasid often arises when masalah mursalah is discussed among Islamic scholars. The Syafie school of thought is well known for rejecting masalah mursalah as a source of Islamic law. This study aims to identify the position of maqasid syariah as a source of Islamic laws based on the Syafie school of thought. This is because some researchers claim that the maqasid of shariah has been stated by Imam Syafie as an important tool to determine the Islamic laws. Additionally, this study used the method of document analysis to gather the views of the Syafie scholars of the maqasid syariah and thus conclude their position as a determination of Islamic laws based on Syafie school of thought. The result of the study indicates that maqasid syariah was recognized as a determination of Islamic law in the Syafie school of thought and it was used in the method of determination of Islamic law based on qiyas and also the Islamic law which is based on masalah mursalah.

Keywords: Maqasid Syariah; Syafie School of Thoughts; Determination of Islamic Law, Masalah Mursalah

Pengenalan

Maqasid syariah adalah elemen yang penting dalam penentuan hukum syarak bagi persoalan-persoalan semasa yang dihadapi oleh umat Islam. Ini kerana maqasid syariah adalah hasil daripada penelitian yang menyeluruh dan mendalam terhadap nas-nas wahyu yang telah diturunkan oleh Allah kepada manusia (Al-Raysūnī, 1999). Namun begitu, terdapat perselisihan terhadap kekuatannya untuk menjadi sandaran hukum syarak secara langsung.

Terdapat beberapa kajian telah dilakukan mengenai kedudukan maqasid syariah sebagai sandaran hukum secara langsung menurut ilmuwan Islam seperti kajian yang dilakukan oleh al-Kaylānī (2000), al-Raysūnī (1999, 2013) dan Auda (2013). Namun begitu, kajian yang memfokuskan terhadap pandangan ulama muktabar dari mazhab Syafie mengenai kedudukan maqasid syariah sebagai sandaran hukum secara langsung belum dilakukan secara sempurna.

Pernyataan Masalah

Kepentingan maqasid syariah dalam penentuan hukum syarak telah dinyatakan oleh kebanyakan ilmuwan Islam (Al-Kaylānī, 2000; Al-Qaradāwī, 2006; Al-Raysūnī, 2013). Sebahagian mereka menyatakan bahawa maqasid syariah boleh menjadi sandaran hukum syarak kerana ia adalah hasil daripada rumusan yang menyeluruh dan mendalam terhadap nas-nas wahyu. Oleh itu, maqasid syariah mempunyai kekuatan yang sama dengan nas wahyu tersebut dalam aspek penentuan hukum syarak.

Terdapat sebahagian ilmuwan Islam yang lain pula menyatakan maqasid syariah tidak boleh menjadi sandaran hukum syarak tetapi ia hanya menjadi panduan sahaja dalam menentukan hukum syarak. Ini kerana, telah terdapat dalil-dalil syarak yang telah disepakati oleh ilmuwan Islam sejak zaman silam yang boleh menjadi sandaran hukum (Mahmood Zuhdi Abdul Majid, 2017; Mohd Hapiz Mahaiyadin, 2017). Oleh kerana perbincangan mengenai maqasid syariah muncul agak terkemudian daripada perbincangan dalil-dalil tersebut, ia dianggap tidak mempunyai kekuatan yang menyamai dalil-dalil tersebut untuk menjadi sandaran hukum. Kajian ini akan menganalisis pandangan ilmuwan Islam silam yang muktabar dari mazhab Syafie menerusi penulisan-penulisan mereka. Seterusnya analisis deduktif dibuat bagi menentukan kedudukan maqasid syariah sebagai sandaran hukum menurut aliran mazhab Syafie.

Analisis dan Perbincangan

Bagi merungkai permasalahan kajian ini, perbincangan dimulakan dengan menganalisis konsep maqasid syariah dan disusuli pandangan-pandangan ilmuwan muktabar daripada mazhab Syafie.

Definisi Maqasid Syariah Menurut Bahasa Arab

Maqasid syariah terdiri daripada dua perkataan iaitu maqasiddan syariah. Setiap daripada kedua perkataan tersebut mempunyai maksud yang tersendiri di dalam bahasa Arab. Maqasid adalah kata jamak kepada *maqṣad* iaitu kata terbitan kepada kata kerja *qaṣada*, *yaqṣidu*, *qaṣd* dan *maqṣad*. *Qaṣd* dalam bahasa Arab (Al-Fayyūmī, n.d.; Ibn Fāris, 1979) mempunyai beberapa maksud iaitu:

- (a) Mendatangi sesuatu dan menghala ke arahnya.
- (b) Lurus dan tidak bengkok. Dikatakan dalam bahasa Arab, *ṭarīq qāṣid* bermaksud jalan yang lurus dan mudah untuk dilalui.
- (c) Adil, pertengahan dan tidak melampau.
- (d) Memecahkan atau pecahan.

Manakala syariah pula dalam bahasa Arab bermaksud agama, jalan dan manhaj. Dari sudut istilah pula, syariah bermaksud peraturan yang ditetapkan oleh Allah ke atas manusia melalui nabinya (Al-Yūbī, 1998).

Definisi Maqasid Syariah Menurut Istilah

Terdapat beberapa definisi maqasid syariah yang telah dikemukakan oleh ilmuwan Islam. Di antara contoh bagi definisi-definisi tersebut ialah definisi yang dikemukakan oleh ‘Allāl Al-Fāsi (1993, p. 7) yang menyatakan bahawa maqasid syariah ialah: “*Tujuan pensyariatan dan rahsia yang diletakkan oleh syarak pada setiap hukumnya*”. Manakala menurut Aḥmad Al-Raysūnī (1992, p. 7, 1999, p. 13) pula menyatakan bahawa maqasid syariah ialah: “*Tujuan-tujuan yang ditetapkan oleh syariah untuk direalisasikan bagi kemaslahatan manusia*”. Muḥammad Sa‘ad Al-Yūbī (1998, p. 37) pula menegaskan bahawa maqasid syariah ialah: “*Makna, hikmah dan seumpamanya yang diambil kira oleh syarak dalam pensyariatan secara umum atau secara khusus dengan tujuan untuk memberikan kebaikan kepada manusia*”.

Berdasarkan kepada definisi-definisi yang dikemukakan, maqasid syariah boleh disimpulkan sebagai perkara yang menjadi objektif syarak dalam penetapan hukum yang

difahami melalui penelitian yang menyeluruh dan mendalam terhadap nas-nas syarak. Perkara tersebut memberikan kebaikan dan kemaslahatan kepada manusia di dunia dan akhirat.

Metod Penentuan Maqasid Syariah

Seperti yang dinyatakan di atas, maqasid syariah adalah perkara yang menjadi objektif syarak dalam penetapan hukum. Oleh itu, ia diperolehi melalui analisis terhadap himpunan nas-nas syarak dengan menggunakan metod yang dinamakan sebagai *istiqrā'*. Metod *istiqrā'* ini telah ditegaskan oleh Imam al-Shaṭībī (2004) merupakan metod yang penting dalam mengenal pasti maqasid syariah. *Istiqrā'* bermaksud meneliti hukum secara *juz'ī* (tunggal) bagi memperolehi hukum yang berbentuk *kullī* (umum). Ia terbahagi kepada dua iaitu *istiqrā' tām* dan *istiqrā' nāqīṣ*. *Istiqrā' tām* bermaksud meneliti keseluruhan hukum *juz'ī* bagi memperolehi hukum secara *kullī*. Ia membawa kepada hukum *kullī* yang *qat'ī* (muktamad) menurut sebahagian besar ulama. Manakala *istiqrā' nāqīṣ* pula bermaksud penelitian sebahagian besar hukum *juz'ī* sehingga hukum *kullī* diperolehi. Ia hanya membawa kepada hukum *kullī* yang berbentuk *ẓannī* (tidak muktamad) sahaja (Al-Yūbī, 1998).

Perkara yang telah dianalisis bagi mengenal pasti maqasid syariah daripada nas-nas syarak ialah:

- (a) Perintah dan larangan yang dinyatakan secara jelas pada awal pensyariatannya seperti perintah untuk melakukan perintah mendirikan solat, mengeluarkan zakat, larangan mensyirikkan Allah, larangan riba dan seumpamanya. Perintah dan larangan tersebut pada permulaan awal pensyariatannya adalah bertujuan supaya ianya dipatuhi. Terkeluar daripada kenyataan 'pada awal pensyariatan', perintah atau larangan yang dimaksudkan untuk tujuan lain seperti larangan berjual beli pada waktu solat Jumaat. Melakukan jual beli tersebut bukanlah suatu yang dilarang pada awal pensyariatan tetapi ia dilarang dengan bertujuan untuk menguatkan perintah mendirikan solat Jumaat. Oleh itu, larangan tersebut tidak menjadi objektif asal syariah. Terkeluar juga daripada kenyataan 'yang dinyatakan secara jelas', perintah dan larangan yang diperolehi secara kefahaman daripada nas syarak dan ia tidak dinyatakan secara langsung di dalam nas seperti perintah terhadap suatu perkara yang membawa maksud larangan terhadap perkara yang berlawanan dengan perintah (Al-Shāṭībī, 2004).
- (b) Sebab atau *illah* terhadap perintah-perintah dan larangan-larangan syarak (Al-Shāṭībī, 2004). Semua perintah dan larangan yang diketahui *illah*nya dihimpun dan diteliti *illah*nya bagi mendapatkan gambaran jelas terhadap maqasid yang hendak dicapai oleh *illah* tersebut (Ibn ʿĀshūr, 2001). Sebagai contoh larangan seorang muslim daripada meminang tunangan orang lain, anjuran memberi salam, bersangka baik, larangan mencela, menipu dan seumpamanya adalah bertujuan untuk memperkukuhkan persaudaraan Islam di antara umat Islam.
- (c) Tiada sebarang perintah atau larangan dalam keadaan wujudnya keperluan terhadap sesuatu perintah atau larangan (Al-Shāṭībī, 2004). Keadaan ini memberi kefahaman bahawa maqasid syarak ialah tiada sebarang pertambahan yang perlu dilakukan terhadap perintah atau larangan yang sedia ada. Sebagai contoh perintah untuk solat lima kali sehari bagi membersihkan jiwa dari dosa-dosa yang dilakukan oleh manusia. Kewajipan solat tersebut tidak boleh ditambah walaupun terdapat orang yang merasakan dirinya perlu untuk melakukan solat yang lebih banyak bagi membersihkan dosa-dosa besar yang telah dilakukannya. Sebarang tambahan dalam perkara sebegini dianggap *bid'ah*.

- (d) Ayat-ayat al-Qur'an yang tidak mempunyai maksud selain dari objektif syarak berdasarkan kepada kefahamannya dalam bahasa Arab seperti ayat yang menyatakan bahawa Allah tidak menyukai orang yang zalim dan fasik, ayat yang melarang dari memakan harta orang lain secara batil dan seumpamanya (Ibn ʿĀshūr, 2001).

Sebagai kesimpulan, maqasid syariah merupakan tujuan yang dikeluarkan daripada nas-nas syarak secara mendalam dan menyeluruh. Maqasid syariah bukanlah suatu kemaslahatan yang difikirkan oleh akal manusia semata-mata tetapi ia bersandarkan kepada kefahaman yang mendalam dan menyeluruh terhadap nas-nas syarak.

Pembahagian Maqasid Syariah

Maqasid syariah ialah matlamat yang ingin dicapai oleh syarak melalui pensyariatan hukum. Ia telah dibahagikan kepada beberapa bahagian oleh ulama berasaskan kepada *ijtihad* mereka melalui penelitian yang mendalam terhadap dalil-dalil syarak (Ibn ʿĀshūr, 2001). Secara umumnya syariat Islam bertujuan untuk memberikan kebaikan dan menjauhkan keburukan daripada manusia serta menjamin kepentingan mereka. Kepentingan manusia yang menjadi objektif syarak terbahagi kepada tiga jenis iaitu:

- (a) Maqasid *Darūriyyāt*: iaitu perkara yang menjadi keperluan manusia dan menjadi asas kepada kehidupan mereka. Jika keperluan ini tidak dipenuhi, kehidupan mereka akan menuju kehancuran. Keperluan asas ini ialah agama, nyawa, akal, keturunan dan harta. Perkara-perkara ini menjadi objektif syarak dalam keseluruhan pensyariatan hukum (Al-Najjār, 2008; Al-Yūbī, 1998).
- (b) Maqasid *Hājiyyāt*: iaitu keperluan manusia yang menjadikan kehidupan mereka berjalan dengan mudah dan lancar. Ketiadaannya menyebabkan manusia menjalani kehidupan dengan penuh kesukaran dan huru-hara. Antara contoh perkara tersebut adalah keharusan jual beli, sewaan, pinjaman dan keringanan melakukan ibadat ketika sakit atau bermusafir. Perkara-perkara ini menyokong maqasid *darūriyyāt* seperti yang dinyatakan di atas.
- (c) Maqasid *Tahsiniyyāt*: iaitulah keperluan sampingan dan pelengkap yang menjadikan kehidupan manusia lebih kemas dan selesa. Keperluan jenis ini berada di tahap yang paling rendah dan kehilangannya tidaklah menyusahkan kehidupan manusia tetapi kesannya, ia menyebabkan kehidupan menjadi hambar, suram serta tidak ceria. Contoh maqasid ini ialah keharusan memakai pakaian dengan pelbagai corak dan warna, keharusan menggunakan kenderaan yang mewah dan keharusan menggunakan gelaran-gelaran yang baik (Al-Najjār, 2008; Al-Shātibī, 2004).

Selain daripada aspek-aspek di atas, maqasid syariah juga boleh dibahagikan berasaskan kepada sokongan dalil-dalil syarak seperti berikut:

- a) Maqasid *Āmmah*: iaitu tujuannya syarak secara keseluruhannya seperti menjaga agama, nyawa, akal, keturunan dan harta. Tujuan untuk memudahkan dan tidak menyusahkan, tujuan untuk menjaga sistem kehidupan manusia supaya teratur, tujuan manusia menjadi khalifah di atas muka bumi ini dan tujuan untuk mendatangkan kebaikan serta menjauhkan keburukan (Al-Najjār, 2008; Yamānī, 2006).
- b) Maqasid *Khassah*: iaitu tujuannya syarak dalam sesuatu bab tertentu seperti tujuan syariah dalam bidang jenayah, harta dan kekeluargaan (Al-Raysūnī, 1992; Yamānī, 2006).

Setiap kelompok hukum tersebut mempunyai tujuannya yang tersendiri dan menyokong maqasid *‘āmmah* (Al-Najjār, 2008).

- c) Maqasid *Juz’iyyah*: iaitu tujuan syariah pada setiap hukum yang berkaitan dengan sesuatu persoalan secara khusus seperti pengharaman arak kerana ia memabukkan, pengharaman bangkai kerana ia memudaratkan kesihatan dan kewajipan menunaikan zakat bagi membantu golongan yang memerlukan (Al-Raysūnī, 1992; Ibn ‘Āshūr, 2001). Ia juga dinamakan sebagai hikmah, *illah*, rahsia syarak dan *ma`nā* (Al-Najjār, 2008; Yamānī, 2006).

Penerimaan Terhadap Maqasid Syariah

Majoriti ilmuwan Islam telah menerima dan memperakui bahawa syariat Islam ini mempunyai tujuandalam peraturan-peraturan yang ditetapkannya (Al-Raysūnī, 2006). Namun begitu, terdapat juga kelompok yang menolak kewujudan tujuan di sebalik hukum yang telah ditetapkan oleh syarak. Selain itu, terdapat juga kelompok yang memberikan tafsiran yang salah terhadap maqasid syariah sehingga menyeleweng daripada kehendak syarak yang sebenar. Kelompok ini cenderung untuk menolak beberapa hukum syarak dengan alasan ia tidak lagi menyokong maqasid syariah dalam realiti pada masa kini.

a) Aliran Yang Menafikan Maqasid Syariah

Terdapat aliran ilmuwan Islam pada masa kini yang menafikan kewujudan tujuan di sebalik nas-nas syarak (Al-Qaraḍāwī, 2006). Aliran ini berpegang teguh kepada nas-nas syarak secara tunggal dan berasingan di antara satu sama lain tanpa mengambil kira tujuan yang menyatukan nas-nas tersebut secara menyeluruh. Aliran ini dilihat mempunyai persamaan dengan aliran mazhab zahiri yang telah pupus. Aliran ini menolak penggunaan akal sama sekali dalam menetapkan sesuatu hukum syarak.

Hujah yang dikemukakan oleh aliran ini ialah akal manusia tidak akan mampu untuk mengetahui tujuan syarak di sebalik nas-nas wahyu yang diturunkan (Al-Qaraḍāwī, 2006). Selain itu juga, semua perintah Allah tidak mengandungi sebarang tujuan serta ia adalah perkara yang tidak perlu bagi Allah kerana perbuatan Allah itu berbeza dengan perbuatan manusia yang memerlukan kepada tujuan dalam setiap tindakan (Al-Najjār, 2008). Oleh itu, menggunakan akal untuk memahami tujuan di sebalik nas syarak adalah perbuatan yang sia-sia kerana ia adalah pencarian sesuatu yang tidak wujud. Tuntutan syarak kepada mukalaf hanyalah melaksanakan perintah yang terkandung dalam nas syarak secara zahir tanpa perlu melihat kepada sebarang objektif di sebaliknya.

Terdapat dakwaan yang menyatakan bahawa pandangan ini juga merupakan pandangan golongan ulama kalam. Ini kerana dari sudut akidah, mereka berpendirian bahawa setiap perbuatan Allah tidak mempunyai sebarang sebab atau kemaslahatan yang ingin dicapai oleh Allah termasuklah dalam penetapan peraturan agama. Oleh itu, kenyataan ini memberikan gambaran bahawa mereka juga menolak maqasid syariahdalam penentuan hukum. Namun begitu, dakwaan ini telah disangkal oleh sebahagian pengkaji. Ini kerana perbincangan mengenai sebab bagi ketentuan Allah dan sebab bagi pensyariaan hukum merupakan dua perkara yang berbeza. Walaupun ulama kalam berpandangan bahawa tiada sebab yang mengikat Allah dalam setiap ketetapanannya tetapi mereka juga bersepakat bahawa penetapan hukum syarak mempunyai tujuan untuk memberikan kemaslahatan kepada manusia. Oleh itu, mereka sepakat untuk menerima kewujudan *illah* di sebalik nas syarak dan ia menjadi asas kepada penetapan hukum berasaskan kepada *qiyas* (Al-Būṭī, 1982).

b) Aliran Menyeleweng dalam Pemakaian Maqasid Syariah

Menurut Yūsuf al-Qaradāwī(2006), aliran ini merupakan aliran yang jahil berkenaan dengan sumber hukum syarak dan kaedah-kaedah penentuan hukum. Golongan yang berpegang dengan aliran ini tidak menguasai ilmu-ilmu yang merupakan asas bagi memahami syariat Islam tetapi tidak teragak-agak untuk menggunakan apa yang mereka sangka sebagai maqasid syariah dalam penentuan hukum dan akhirnya mereka telah menyeleweng daripada landasan yang telah dikehendaki oleh syarak. Aliran ini dengan mudah menolak hukum syarak yang muktamad kerana beranggapan ia tidak lagi membawa kemaslahatan dalam realiti kehidupan pada masa kini seperti mereka menolak kewajipan solat, zakat dan puasa. Aliran ini juga sangat cenderung untuk menolak hukuman jenayah yang telah ditetapkan oleh Allah seperti hukuman hudud dengan alasan ia tidak lagi perlu dilaksanakan memandangkan terdapat hukuman lain yang boleh memberikan kesan yang sama.

Aliran ini berhujah bahawa kebangkitan rasul bukanlah bertujuan untuk menafikan peranan akal manusia. Bahkan syariat rasul juga menganjurkan supaya manusia menggunakan akal untuk memilih di antara kebaikan dan keburukan. Oleh itu, apabila manusia mengetahui mengenai sesuatu kemaslahatan dan ia didapati bertentangan dengan hukum syarak sedia ada, maka kemaslahatan tersebut hendaklah dicapai kerana syarak pada asalnya bukanlah bertujuan untuk menolak sesuatu yang membawa kemaslahatan kepada manusia. Ini bersesuaian dengan ayat Quran sendiri yang menegaskan bahawa Allah tidak menghendaki kesusahan ke atas manusia (Al-Qaradāwī, 2006). Hujah sebegini adalah bertentangan sama sekali dengan syariat Islam yang mewajibkan ketaatan kepada Allah dan Rasul dalam apa jua perkara yang telah diperintahkan. Jika manusia boleh mengetahui kebaikan dan keburukan dengan akal semata-mata, tentulah tiada faedahnya bagi Allah mengutuskan Rasul kepada manusia untuk membawa petunjuk kebenaran.

c) Aliran Yang Menerima Maqasid Syariah

Aliran ini menurut Yūsuf al-Qaradāwī (2006), Aḥmad al-Raysūnī (2006) dan °Abd al-Majīd al-Najjār (2008) adalah aliran majoriti besar ulama Islam. Aliran ini dilihat mempunyai sokongan hujah yang banyak dan kuat. Antara hujah yang dikemukakan ialah semua ciptaan Allah sama ada yang kecil, besar, zahir dan tersembunyi semuanya mempunyai tujuan ianya diciptakan. Begitu juga dengan perkara yang diperintah, dilarang, dihalalkan dan diharamkan oleh Allah juga mempunyai tujuannya yang boleh dikenal pasti (Al-Raysūnī, 1999). Selain itu juga, seorang manusia yang waras tidak akan melakukan sesuatu perkara tanpa ada tujuan. Hanya orang yang gila dan tidak waras sahaja yang melakukan suatu perkara tanpa sebarang tujuan. Jika perkara sebegini merupakan perkara yang selayaknya bagi seorang manusia, kenapakah syariat Islam yang telah ditentukan oleh syarak tidak mempunyai tujuan di sebalik pensyariatannya? (Al-Raysūnī, 1999).

Firman Allah dalam ayat 2 daripada surah al-Furqān yang bermaksud: *“Dialah yang menciptakan tiap-tiap sesuatu lalu menentukan keadaan makhluk-makhluk itu dengan ketentuan takdir yang sempurna”*. Firman Allah dalam ayat 3 daripada surah al-Ṭalāq yang bermaksud: *“Allah telah pun menentukan kadar dan masa bagi berlakunya tiap-tiap sesuatu”*. Firman Allah dalam ayat 49 daripada surah al-Qamar yang bermaksud: *“Sesungguhnya Kami menciptakan tiap-tiap sesuatu menurut takdir (yang telah ditentukan)”*. Firman Allah dalam ayat 38-39 daripada surah al-Dukhān yang bermaksud:

“Dan tidaklah Kami menciptakan langit dan bumi serta segala yang ada di antara keduanya secara main-main. Tidaklah Kami menciptakan keduanya (serta segala yang ada di antaranya) melainkan kerana menzahirkan perkara-perkara yang benar; akan tetapi kebanyakan mereka tidak mengetahui (hakikat itu)”.

Kesemua ayat-ayat ini menunjukkan bahawa Allah tidak menetapkan suatu perkara kecuali dengan sempurna dan penuh hikmah. Ini menunjukkan bahawa setiap perkara yang ditentukan oleh Allah bukanlah suatu yang sia-sia tetapi ia mempunyai maksud dan tujuannya yang tertentu walau pun ia tidak boleh difahami oleh akal secara sepintas lalu. Adalah suatu yang mustahil, Allah menetapkan sesuatu dengan kadar tertentu dan pada masa tertentu tanpa mempunyai sebarang tujuan. Oleh kerana Allah tidak memerlukan kepada apa-apa perkara dan juga tidak bergantung kepada makhluknya, maka semua ketaatan manusia kepada peraturan yang ditentukan oleh Allah adalah bertujuan untuk memberikan kebaikan manusia semata-mata (Al-Raysūnī, 1999; Ibn ʿĀshūr, 2001). Oleh itu, kesemua hukum syarak adalah bertujuan untuk memberikan kebaikan kepada manusia di dunia dan akhirat.

Maqasid Syariah Menurut Ilmuwan Aliran Mazhab Syafie Yang Muktabar

Imam Syafie sendiri telah menyatakan mengenai kepentingan maqasid syariah dalam penentuan hukum syarak. Kenyataan beliau ini telah dinukilkan oleh Imam Juwaynī ketika membicarakan mengenai susunan dalil-dalil syarak. Kata Imam Syafie setelah menjelaskan mengenai dalil Quran dan hadis yang bermaksud: “*Jika dalil yang dikehendaki tidak dijumpai pada peringkat ini (setelah meneliti Quran dan Hadis), janganlah dia menggunakan qiyas lagi tetapi hendaklah dia melihat kepada kulliyāt dan kemaslahatan umum syarak... Jika dia tidak mendapati kemaslahatan umum, hendaklah dia beralih kepada ijmak. Jika dia tidak mendapatinya juga, hendaklah dia menggunakan qiyas*” (Al-Juwaynī, 1997, p. 1337). Kulliyāt syarak yang dimaksudkan oleh Imam Syafie ini adalah maqasid syariah kerana maqasid syarak dirumuskan daripada nas-nas syarak secara menyeluruh.

Selain itu, Imam Juwaynī yang merupakan ulama usul fiqh yang terkemuka dalam mazhab Syafie telah diakui merupakan orang yang pertama membicarakan mengenai pembahagian maqasid syariah kepada *daruriyyāt*, *hajiyyāt* dan *taḥsiniyyāt* (Ibn Bayyah, 2006). Pembahagian ini telah diguna pakai oleh semua ilmuwan yang membicarakan mengenai maqasid syariah selepas beliau. Perbincangan mengenai maqasid syariah ini dilakukan oleh Imam Juwaynī ketika beliau merumuskan jenis-jenis *illah* yang digunakan di dalam kaedah penentuan hukum berasaskan kepada qiyas (Al-Juwaynī, 1997). Ini menunjukkan bahawa beliau mengiktiraf maqasid syariah sebagai *illah* yang boleh diguna pakai dalam penentuan hukum berasaskan kepada qiyas (Al-Ḥasanī, 1995).

Imam Ghazali juga telah menegaskan mengenai kepentingan maqasid syariah digunakan dalam menentukan hukum bagi *masalah mursalah* (Al-Ḥasanī, 1995). *Masalah mursalah* ialah kemaslahatan yang dikenal pasti oleh manusia tetapi ia tidak mempunyai sokongan dalil syarak secara khusus atau boleh diqiyaskan dan dalam masa yang sama tiada juga dalil syarak secara khusus yang menolaknya (Abū Zahrah, 1997; Al-Zuhaylī, 1986; Zaydān, n.d.). Jika *masalah mursalah* ini tidak didapati selari dengan maqasid syariah, maka ia merupakan suatu kemaslahatan yang hanya difikirkan oleh manusia semata-mata. Kemaslahatan sebegini perlu ditolak menurut Imam Ghazali tetapi jika ia didapati selari dengan maqasid syariah maka tiada keraguan sama sekali ia perlu diterima. Imam Ghazali menyatakan yang bermaksud: “*Tetapi kami maksudkan dengan kemaslahatan itu ialah dengan menjaga objektif syarak dan objektif syarak terhadap makhluk ini ada lima iaitu*

*bertujuan untuk menjaga agama, nyawa, akal, keturunan dan akal harta mereka. Semua perkara yang menjaga lima asas ini adalah kemaslahatan dan semua perkara yang menghilangkan asas-asas ini adalah kemudaratan serta menolaknya adalah kemaslahatan... Dan apabila ditafsirkan kemaslahatan itu sebagai menjaga objektif syarak maka tiada jalan bagi perselisihan untuk menerimanya bahkan perlulah diyakini ia adalah hujah” (Al-Ghazālī, 1993, p. 174). Kenyataan ini jelas menunjukkan bahawa maqasid syariah boleh menjadi hujah dan sandaran hukum menurut Imam al-Ghazali terutamanya dalam perkara yang melibatkan *masalahmursalah*.*

Manakala Imam ‘Izzuddīn Ibn ‘Abd al-Salām (Sultān al-‘Ulamā’, 1991, p. 2/189) juga menegaskan mengenai kedudukan maqasid syariah sebagai sandaran hukum dengan katanya: “*Sesiapa yang meneliti objektif-objektif syarak dalam membawa kebaikan dan menolak keburukan, dia akan memperolehi kepercayaan serta keyakinan daripada himpunan-himpunan objektif tersebut bahawa kemaslahatan ini tidak boleh diabaikan dan keburukan ini tidak boleh didekati walaupun tiada ijmak, nas atau qiyas secara khusus berkaitannya. Ini kerana kefahamannya terhadap syarak itu sendiri yang mewajibkan demikian*”. Kenyataan ini secara jelas merujuk kepada persoalan yang mengandungi kebaikan atau memberikan keburukan kepada manusia wajib ditentukan hukumnya berasaskan kepada maqasid syariah bagi menjamin kehidupan manusia.

Kesimpulan

Kajian ini telah mengemukakan kenyataan ulama muktabar mazhab Syafie mengenai kedudukan maqasid syariah sebagai sandaran hukum syarak seperti yang telah dinyatakan dalam objektif kajian sebelum ini. Sebanyak empat pandangan tokoh terkemuka mazhab Syafie telah dianalisis bagi membuktikan kedudukan penting maqasid syariah dalam penentuan hukum syarak. Perkara yang mengandungi kemaslahatan atau kemudaratan perlu ditentukan hukumnya berasaskan maqasid syariah terutamanya jika ia tidak dapat diqiyaskan dengan nas-nas syarak yang sedia ada. Kajian ini menunjukkan bahawa mazhab Syafie juga tidak ketinggalan dalam memperakui kedudukan maqasid syariah sebagai sandaran hukum yang penting walaupun kajian lanjut perlu dilakukan bagi mengenal pasti cara aplikasinya dalam proses penentuan hukum. Kajian inimenyimpulkan bahawa kedudukan maqasid syariah sebagai sandaran hukum syarak adalah suatu yang jelas dan tidak perlu diragukan menurut mazhab Syafie. Maqasid syariah perlu menjadi sandaran dalam penentuan hukum syarak bagi persoalan-persoalan semasaumat Islam terutamanya yang berkaitan dengan *maṣlaḥah mursalah*.

Penghargaan

Kajian ini dibiayai oleh Universiti Kebangsaan Malaysia melalui geran penyelidikan GGP-2017-012.

Rujukan

- Abū Zahrah, M. (1997). *Uṣūl al-Fiqh*. al-Qāherah: Dār al-Fikr al-ʿArabī.
- Al-Būṭī, M. S. R. (1982). *Ḍawābiṭ al-Maṣlaḥah Fi al-Sharīʿah al-Islāmiyyah*. Muʿassasah al-Risālah.
- Al-Fāsī, ʿAllāl. (1993). *Maqāṣid al-Sharīʿah al-Islāmiyyah Wa Makārimuhā*.
- Al-Fayyūmī, A. I. M. I. ʿAlī. (n.d.). *Al-Miṣbāḥ al-Munīr Fi Gharīb al-Sharḥ al-Kabīr*. Beirut: Dār al-Kutub al-ʿIlmiyyah.
- Al-Ghazālī, M. I. M. (1993). *Al-Mustasfā Min ʿIlm al-Uṣūl*. (ʿAbd al-Shāfi Muḥammad ʿAbd al-Salām, Ed.). Beirut: Dār al-Kutub al-ʿIlmiyyah.
- Al-Ḥasanī, I. (1995). *Naẓariyyah al-Maqāṣid ʿInd al-Imām Muḥammad Ṭāhir Ibn ʿĀshūr*. Virginia: The International Institute of Islamic Thought.
- Al-Juwaynī, ʿAbd al-Malik Ibn ʿAbdullāh. (1997). *al-Burhān Fī Uṣūl al-Fiqh*. (ʿAbd al-ʿAḍīm Maḥmūd Al-Dīb, Ed.). Qatar: Dār al-Wafāʾ.
- Al-Kaylānī, ʿAbd al-Raḥmān Ibrāhīm Zayd. (2000). *Qawāʿid al-Maqāṣid ʿInd al-Imām al-Shāṭibī*. Beirut: Dār al-Fikr.
- Al-Najjār, ʿAbd al-Majīd. (2008). *Maqāṣid al-Sharīʿah Bi Abʿād Jadīdah* (Ed. Kedua). Beirut: Dār al-Gharb al-Islāmī.
- Al-Qaraḍāwī, Y. (2006). Bayn al-Maqāṣid al-Kulliyyah Wa al-Nuṣūṣ al-Juzʿiyyah: Dirāsah Fī Fiqh Maqāṣid al-Sharīʿah. In M. S. Al-ʿAwwā (Ed.), *Maqāṣid al-Sharīʿah al-Islāmiyyah: Dirāsāt Fī Qaḍāyā al-Manhaj Wa Majālāt al-Taṭbīq* (pp. 37–164). London: Al-Furqan Islamic Heritage Foundation.
- Al-Raysūnī, A. (1992). *Naẓariyyah al-Maqāṣid ʿInda al-Imām Al-Syāṭibī* (Ed. Kedua). The International Institute of Islamic Thought.
- Al-Raysūnī, A. (1999). *Al-Fikr al-Maqāṣidī Wa Qawāʿiduh Wa Fawāʾiduh*. al-Ribāṭ: Jarīdah al-Zaman.
- Al-Raysūnī, A. (2006). Al-Baḥth Fī Maqāṣid al-Sharīʿah: Nashʾatuh Wa Taṭawwuruh Wa Mustaqbaluh. In M. S. Al-ʿAwwā (Ed.), *Maqāṣid al-Sharīʿah al-Islāmiyyah: Dirāsāt Fī Qaḍāyā al-Manhaj Wa Majālāt al-Taṭbīq* (pp. 181–230). London: Al-Furqan Islamic Heritage Foundation.
- Al-Raysūnī, A. (2013). *Maqāṣid al-Maqāṣid*. al-Qāherah: Dār al-Kalimah Li al-Nashr Wa al-Tawzīʿ.
- Al-Shāṭibī, I. I. M. al-L. (2004). *al-Muwāfaqāt Fī Uṣūl al-Sharīʿah*. Beirut: Dār al-Kutub al-ʿIlmiyyah.
- Al-Yūbī, M. S. I. A. I. M. (1998). *Maqāṣid al-Sharīʿah al-Islāmiyyah Wa ʿAlāqatuhā Bi al-Adillah al-Sharʿiyyah*. al-Riyāḍ: Dār al-Hijrah.
- Al-Zuḥaylī, W. (1986). *Uṣūl al-Fiqh al-Islāmī*. Dimashq: Dār al-Fikr.
- Auda, J. (2013). *al-Ijthād al-Maqāṣidī Min al-Taṣawwur al-Uṣūlī Ilā al-Tanzīl al-Amalī*. Beirut: Arab Network For Research And Publishing.
- Ibn Bayyah, ʿAbdullāh. (2006). *ʿAlāqah Maqāṣid al-Sharīʿah Bi Uṣūl al-Fiqh*. London: Al-Furqan Islamic Heritage Foundation.
- Ibn ʿĀshūr, M. Ṭāhir. (2001). *Maqāṣid al-Sharīʿah al-Islāmiyyah*. (M. al-Ṭāhir Al-Maysāwī, Ed.) (Ed. ke-2). Amman: Dār al-Nafāʾis.
- Ibn Fāris, A. A.-R. al-Q. (1979). *Muʿjam Maqāyīs al-Lughah*. Beirut: Dār al-Fikr.
- Mahmood Zuhdi Abdul Majid. (2017). *Limitasi Penggunaan Prinsip Maqasid Syariah Dalam Penentuan Hukum*. Muzakarah Pakar: Pengukuhan Institusi Kekeluargaan Berlandaskan Maqasid al-Shariah, Institut Kefahaman Islam Malaysia (IKIM), 11 Oktober.

- Mohd Hapiz Mahaiyadin. (2017). *Ini Mazhabku: Bagaimana Saya Beriltizam Dengan Mazhab*. (Rohidzir Rais, Ed.). Sepang: Inspirasi I Media.
- Sultān al-‘Ulamā’, ‘Izzuddīn ‘Abd al-‘Azīz Ibn ‘Abd al-Salām al-Sulamī. (1991). *Qawā‘id al-Aḥkām Fī Iṣlāh al-Anām*. (T. ‘Abd al-R. Sa‘ad, Ed.). al-Qāherah: Maktabah al-Kulliyāt al-Azhāriyyah.
- Yamānī, A. Z. (2006). Fiqh al-Maqāṣid Wa Fiqh al-Nuṣūṣ. In M. S. Al-‘Awwā (Ed.), *Maqāṣid al-Sharī‘ah al-Islāmiyyah: Dirāsāt Fī Qaḍāyā al-Manhaj Wa Majālāt al-Taṭbīq* (pp. 17–36). London: Al-Furqan Islamic Heritage Foundation.
- Zaydān, ‘Abd al-Karīm. (n.d.). *Al-Wajīz Fī Uṣūl al-Fiqh* (Ed. Ke-6). al-Qāherah: Muassasah Qurṭūbah.